

Cada ciència, un pavelló; cada pavelló, un instrument

Amb la mirada clavada en l'excursionat esdeveniment que havia de succeir el 30 d'agost de 1905, l'Observatori de Física Còsmica de l'Ebre vivia un moment d'efervescència científica. Allà, els pares jesuïtes esperaven neguitosos l'eclipsi total de Sol que, precisament, havia esperonat la fundació d'aquesta infraestructura que ells mateixos regien; tot un turó enjardinat de ciència, poblat per una constel·lació de pavellons orientats a la vigilància, l'enregistrament i l'estudi dels fenòmens geofísics.

També un 30 d'agost, però de 1906, començaven a la vora de l'Ebre les obres de l'escorxador municipal de Tortosa, projectat i dirigit per Pau Monguió i Segura. Aquest insigne professional va exercir d'arquitecte de la ciutat en dues etapes: 1901-1908 i 1921-1923. En un dels seus darrers actes oficials, Monguió va conduir una nodrida representació de l'Agrupació d'Arquitectes de Catalunya que, l'octubre d'aquell 1923, visitava les dependències de la mun-

tanya jesuïtica en el context d'una excursió científicocultural a les Terres de l'Ebre. Entre aquells assistents es trobava l'arquitecte Ramon Maria Riudor i Capella (Barcelona, 1867-Tiana, 1938) que tornava a Tortosa després d'haver projectat l'ampliació en alçària de la modernista casa Bernat Grego (1910), posteriorment coneguda com a casa Chordà. Molt abans, però, el mateix any en què es va titular (1890), Riudor Capella signava els plànols del celebrat teatre del balneari d'en Porcar, encàrrec que li va arribar per ser nebot de l'activista catalana Concepció Riudor i Nin, esposa d'en Manuel Porcar i Tió. El cas és que, el gener de 1923, un nocturn i voraç incendi havia calcinat aquell concorregut coliseu de Remolins on, a diferència del burgès Teatre Principal, situat al bell mig del primer eixample del Temple, s'estrenaven les sarsueles més populars i els sainets més pujats de to. Vestigi de l'antic complex d'aigües d'en Porcar n'és l'edifici del rellotge

—incomprendiblement desatès, presoner d'una letargia que el consumeix—, el qual rep el seu nom per l'ovalat rellotge de Sol que llueix en el seu frontispici: una ferida de llum que encara marca hores que ningú no mira. Una entretinguda *Ruta dels Rellotges de Sol*, després d'aturar-se al claustre de la Seu tortosina, ens conduiria novament al prestigiat Observatori de Roquetes, on constatar, a la façana sud del pavelló astronòmic, la desaparició de l'històric quadrant vertical declinat al sud-est, de didàctica i simbòlica presència.

enguany, per celebrar el Dia Mundial de l'Arquitectura (primer di lluns d'octubre) amb el pretext del proppassat eclipsi solar total, s'escau que la demarcació de l'Ebre del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya (COAC) dediqui la sèrie de visites guiades *Arquivolta* a divulgar l'arquitectura dels pavellons científics abans esmentats. Així, el 21 i 22 de novembre vinents recorrerem, amb tothom que ens vulgui acompanyar,

aquells espais que permeten llegir i comprendre la Terra i el Cel. Malgrat que hi podem identificar diferents llenguatges arquitectònics, la lectura dels pavellons de l'Observatori no ha de ser pas estilística, sinó instrumental. Un pavelló magnètic dins un observatori astrofísic —posem per cas— és un edifici dissenyat específicament per mesurar variacions del camp geomagnètic amb la màxima estabilitat possible. La seva arquitectura és radicalment funcional, perquè tota la seva construcció té com a objectiu eliminar vibracions, corrents elèctrics, masses metàl·liques, gradients tèrmics i interferències que podrien distorsionar les mesures. L'edifici no pot interferir en el fenomen que estudia. Seguint aquesta màxima, podem concloure que cadascun dels pavellons és una resposta directa a un requisit científic: precisió òptica, estabilitat mecànica, control ambiental, orientació o recorregut de la llum. Aquesta eficaç concordança en la qual els edificis



Antoni López i Dauí
arquitecte i arxiver del COAC-Ebre

esdevenen instruments de precisió, juntament amb el seu disseny metòdic i auster confirmaria la sospita que la Companyia de Jesús va assumir íntegrament la concepció arquitectònica del conjunt fundacional (1903-1904). Aquests condicionants també expliquen la natural diversitat tipològica i la singularitat formal d'aquests observadors privilegiats. Tot plegat, ens recorda que el coneixement necessita calma, precisió i silenci. I que, de vegades, la poesia més profunda s'amaga en edificis que fugen de la visibilitat per tal d'entendre les forces ocultes que sostenen el món.